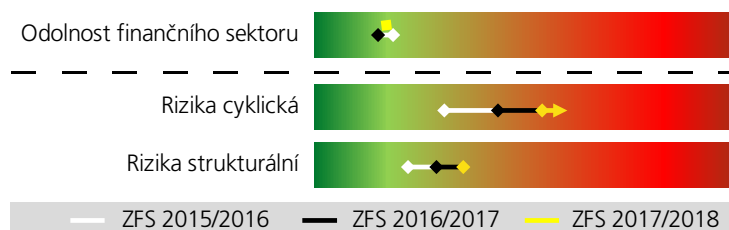

CELKOVÉ HODNOCENÍ

Finanční sektor v ČR procházel v období od jara 2017 vysoce příznivým vývojem. Podle souhrnného hodnocení ČNB prezentovaného v makrobezpečnostním barometru¹ si zachovává vysokou odolnost vůči možným nepříznivým šokům. K tomu přispívá zejména udržování dostatečné kapitálové vybavenosti, stabilních zdrojů financování a rozsáhlého polštáře ve formě rychle dostupné likvidity. Pokud jde o potenciální zdroje rizik pro finanční stabilitu v budoucnosti, makrobezpečnostní barometr indikuje, že ČNB v souhrnu shledává mírné zvýšení cyklických rizik a nezměněnou úroveň strukturálních rizik. Domácí rizika cyklického charakteru vznikají vlivem zvýšeného investičního optimizmu charakteristického pro dlouhodobější dobré časy a jejich důsledkem je zvyšování zranitelnosti bankovního sektoru. Souvisí ve významné míře s přetrváváním příznivých podmínek pro rozvoj spirály mezi cenami nemovitostí a úvěry na jejich pořízení. ČNB na nárůst cyklických rizik průběžně reaguje nastavováním příslušných makrobezpečnostních nástrojů, konkrétně proticyklické kapitálové rezervy a podmínek pro poskytování hypotečních úvěrů. Ke zmírnění těchto rizik nyní přispívá také měnová politika ČNB. Významným potenciálním rizikem, jehož zdroj však leží mimo domácí ekonomiku, je náhlé a neuspořádané zvýšení rizikových premií na globálních finančních trzích, které by mohlo vést k vysoké volatilitě na trzích aktiv s dopadem do reálné ekonomiky.

VÝVOJ V ROCE 2017 A V PRVNÍM ČTVRTLETÍ ROKU 2018

Solidní růst světové ekonomiky se odrazil v příznivém vývoji domácí ekonomiky, která se pohybuje nad svým potenciálem

Růst světové ekonomiky překonal v roce 2017 prognózy a i pro letošní rok se očekává pokračování silné dynamiky. Nad průměrem posledních let rostla v roce 2017 eurozóna a výhledy jejího růstu vyznívají optimisticky rovněž na letošní rok. Rozdíly v hospodářském vývoji mezi členskými zeměmi však přetrvávají. Ekonomické oživení zůstává mírné zejména v zemích s vysokou mírou zadluženosti. Meziroční růst domácí ekonomiky dosáhl v roce 2017 4,6 % a podle dostupných odhadů byl nad svým potenciálem. Podle prognózy ČNB zveřejněné ve Zprávě o inflaci II/2018 by se měl v letošním i příštím roce pohybovat růst domácí

¹ Logika makrobezpečnostního barometru je popsána v ZFS 2015/2016, Box 5.

ekonomiky nad 3% hranicí. K růstu významně přispěla spotřeba domácností a také nárůst soukromých investic. Příznivý vývoj domácí ekonomické aktivity, optimistická příjmová očekávání domácností i nefinančních podniků a nízké úrokové sazby se promítly do podmínek a aktivity na domácím úvěrovém trhu. Aktuální úvěrová dynamika v nefinančním soukromém sektoru se přes mírné ochlazení stále nachází nad svým pětiletým a desetiletým průměrem a zůstává nadprůměrná i ve srovnání s ostatními zeměmi EU. Je tažena zejména úvěry domácnostem na bydlení. Meziroční tempo růstu bankovních úvěrů nefinančním podnikům v průběhu roku 2017 kolísalo a celkově mírně zpomalilo.

Měnověpolitické sazby setrvávají v Evropě na nízkých či záporných úrovních. ECB pokračuje v provádění nekonvenční měnové politiky. Uvolněné měnové podmínky vedou u některých zemí eurozóny k odkládání důsledného řešení vysoké zadluženosti. U jiných zemí tyto podmínky přispívají k posunu do růstové fáze finančního cyklu charakterizované rychlým růstem úvěrů a cen nemovitostí. Americký Fed po třech zvýšeních měnověpolitické sazby v roce 2017 překročil v březnu 2018 k dalšímu zvýšení na úroveň 1,75 %, přičemž trh očekává do konce roku 2018 další dvě zvýšení. ČNB v reakci na výkon české ekonomiky a vývoj inflace rovněž zpřísnila měnové podmínky. V roce 2017 zvýšila svou základní měnověpolitickou sazbu dvakrát a na začátku tohoto roku pokračovala zvýšením této sazby na 0,75 %. Do klientských úrokových sazeb se zpřísnění měnové politiky ČNB promítlo jen částečně. Prognóza ČNB ze Zprávy o inflaci II/2018 předpokládá v letošním roce stabilitu tržních úrokových sazeb a až od přelomu let 2018 a 2019 jejich nárůst.

Nezaměstnanost v domácí ekonomice dosáhla rekordně nízkých hodnot. V souladu s tím se příznivě vyvíjela příjmová situace domácností. Pozorovaný ekonomický vývoj společně s nízkými úrokovými sazbami z úvěrů povzbuzuje vznik optimistických očekávání a zvyšuje ochotu domácností financovat výdaje prostřednictvím dluhu. Rizikovým scénářem pro budoucí období je situace, kdy by část domácností začala považovat současnou dynamiku příjmů za permanentní a podléhat iluzi snadného splácení rostoucích dluhů. Náklady na obsluhu dluhu setrvávají na udržitelné úrovni díky nízkým úrokovým sazbám a růstu příjmů. Nárůst úrokových sazeb, jehož pravděpodobnost se s ohledem na globální vývoj zvyšuje, však může u části zadlužených domácností vyvolat potíže se splácením úvěrů. Zátěžový test indikuje zvýšenou citlivost zejména u nízkopříjmových domácností s podílem úvěrových splátek na čistých příjmech nad 40 %.

Svížná mzdová dynamika přispěla k nárůstu mzdových nákladů a vytváří tlak na ziskovost nefinančních podniků. Firmy řešily nedostatek pracovní síly a s ním spojený rychlý růst mezd částečně prostřednictvím zvýšených investic do strojů a zařízení. Hlavním rizikovým scénářem pro sektor nefinančních podniků je kombinace pokračujícího rychlého růstu mezd a posilování měnového kurzu, které by nebylo doprovázeno

Finanční podmínky zůstávají i přes zahájený proces normalizace měnové politiky některých centrálních bank velmi uvolněné

Rychlý růst příjmů domácností přinesl zlepšení jejich finanční situace a podněcoval silně optimistická očekávání...

... ale znamenal také tlak na ziskovost nefinančních podniků

odpovídajícím růstem produktivity práce. Takový vývoj by zejména u exportně orientovaných podniků postupně vedl k oslabení konkurenceschopnosti a snížené poptávce po jejich produkci.

Výnosy českých státních dluhopisů vzrostly zejména na krátkodobých splatnostech

V souladu s nárůstem měnověpolitických sazeb ČNB se v průběhu roku 2017 zvýšily výnosy českých státních dluhopisů. Nejrychleji rostly výnosy dluhopisů krátkodobých splatností, což vedlo k mírnému zploštění vládní výnosové křivky. Důvodem byl pravděpodobně přesun zájmu nerezidentů směrem ke střednědobým dluhopisům. Podíl nerezidentů na držbě českých státních dluhopisů zůstává nadále významný a ke konci prvního čtvrtletí 2018 dosahoval dle statistiky MF ČR 35 %. Potenciální riziko rozkolísání cen českých státních dluhopisů zůstává zvýšené, neboť nerezidenti obvykle reagují na případné negativní ekonomické či jiné faktory citlivěji než domácí investoři. Výsledky zátěžového testu domácích veřejných financí však potvrdily, že toto riziko udržitelnost českých veřejných financí bezprostředně neohrožuje.

Ceny rezidenčních i komerčních nemovitostí pokračovaly v růstu

Realizované ceny bydlení v ČR rostly po většinu roku 2017 nejrychleji v celé EU. Průměrné meziroční tempo růstu cen bytů v jednotlivých čtvrtletích 2017 dosáhlo téměř 16 %. V posledním čtvrtletí 2017 začalo meziroční tempo růstu částečně zpomalovat, zůstalo však nadále poměrně vysoké. Tempo růstu cen bytů zároveň výrazně převýšilo tempo růstu mezd a příjmová dostupnost bytů se tak zhoršovala. Zejména v hlavním městě přispěla k vysokým cenám i nízká výstavba nových bytů, která odráží zdlouhý proces udělování stavebních povolení. V roce 2017 se zvyšovaly také ceny komerčních nemovitostí v prémiovém segmentu. Historicky nízké výnosy, které byly pozorovány v předchozím roce, se u některých typů komerčních nemovitostí dále snížily.

Vývoj domácího finančního sektoru byl v roce 2017 příznivý

Vývoj českého finančního sektoru v roce 2017 byl příznivý. Pokračující růst ekonomické aktivity se pozitivně promítl do ziskovosti, udržení adekvátní kapitalizace a příznivé likvidity bankovního sektoru. Rovněž pojišťovny jsou dobře kapitálově vybaveny a většina z nich udržuje stabilní ziskovost. Pokračuje dynamický rozvoj investičních fondů. V rámci investic domácností se zvyšuje rovněž význam fondů penzijních společností.

RIZIKA PRO FINANČNÍ STABILITU A HODNOCENÍ ODOLNOSTI FINANČNÍHO SEKTORU

Přetrvávají podmínky pro rozvoj spirály mezi cenami nemovitostí a úvěry na jejich pořízení

ČNB od roku 2016 označuje za nejvýznamnější domácí riziko roztáčení spirály mezi cenami nemovitostí a úvěry na jejich pořízení. Celkový stav úvěrů na bydlení se v loňském roce zvýšil o necelých 100 mld. Kč. Meziroční tempo růstu skutečně nových hypotečních úvěrů zrychlilo v prvním čtvrtletí 2017 na více než 30 %. Od června 2017 docházelo k jeho zpomalování. Do výsledku se však částečně promítl efekt vysoké srovnávací základny z roku 2016 a jistý vliv mohl mít i efekt předzásobení před začátkem platnosti přísnějších doporučených limitů LTV. Objem nově poskytnutých hypotečních úvěrů zůstává na velmi vysokých úrovních.

Objemy skutečně nových hypotečních úvěrů se na počátku roku 2018 začaly opět zvyšovat (v prvním čtvrtletí meziročně o 3,2 %). Modelový přístup ČNB naznačuje, že ke konci roku 2017 byly ceny bydlení nadhodnoceny o zhruba 14 %. Míra nadhodnocení cen nemovitostí může být v některých případech vyšší než míra přezajištění, kterou implikují současné doporučené limity LTV. V souhrnu by však mělo aktuální nastavení doporučených limitů LTV ke krytí příslušných rizik prozatím dostačovat.

Modelový odhad ČNB naznačoval, že ke konci čtvrtého čtvrtletí 2017 byly mírně nadhodnocené také některé třídy komerčních nemovitostí. Podíl úvěrů k jejich financování poskytovaný domácími bankami na jejich celkovém objemu je omezený a objem jimi nově poskytnutých úvěrů se nezvyšuje. Z těchto důvodů i přes určité uvolňování úvěrových standardů u těchto úvěrů nepředstavují rizika spojená s trhy komerčních nemovitostí významnou hrozbu pro stabilitu bankovního systému v ČR.

Hlavním globálním rizikem pro finanční stabilitu zůstává náhlé a neuspořádané zvýšení rizikové premie vedoucí k vysoké volatilitě na trzích aktiv. K existenci tohoto rizika přispívá nárůst cen některých globálních finančních aktiv nad úroveň, které jsou konzistentní s vývojem fundamentálních faktorů. U rizikových podnikových dluhopisů došlo ke snížení rizikových premií až k úrovním pozorovaným v letech před finanční krizí. Ceny akcií se nacházejí vysoko jak v historickém srovnání, tak i v poměru k očekávaným ziskům firem. V souvislosti s významným podílem nerezidentů na držbě domácích aktiv je riziko náhlého přecenění investičních aktiv přítomné také v domácím finančním systému. ČNB posoudila závažnost tohoto rizika prostřednictvím jednoduché simulace. Z výsledků vyplynulo, že z pohledu dopadu na individuální instituce by samotný pokles cen investičních aktiv nepředstavoval zásadní narušení stability institucí, avšak v případě značné nejistoty na trzích a omezené tržní likvidity by mohl částečně přispět ke vzniku či násobení systémového rizika v podobě hromadných výprodejů aktiv.

Bankovní sektor vykazuje adekvátní kapitálovou vybavenost, ziskovost i nízký podíl úvěrů se selháním. Celkový kapitálový poměr domácích bank se dále zvýšil vlivem navýšení kapitálu i poklesu agregátních rizikových vah. Ten souvisí zejména s nárůstem expozic bank vůči ČNB. V případě bank s pokročilým IRB přístupem byl pokles ovlivněn i příznivým ekonomickým vývojem, který odráží parametry interních modelů. Při dlouhodobějším pokračování tohoto trendu by snižování rizikových vah v konečném důsledku mohlo zvýšit zranitelnost bank vůči nepříznivým šokům. Rizikové váhy hypotečních úvěrů dále klesly na 22,9 % navzdory potenciálnímu nadhodnocení cen nemovitostí. Tuto úroveň lze hodnotit v relaci s rizikovými vahami bank se standardizovaným STA přístupem již jako dosti nízkou.

Úvěrové riziko, které je hlavním zdrojem potenciálních ztrát v domácím bankovním sektoru, se z hlediska vzadhledícího ukazatele podílu úvěrů se selháním dále snížilo. Zlepšila se rovněž struktura úvěrů se selháním.

Dílčí zvýšení rizik lze pozorovat i v oblasti financování komerčních nemovitostí

Vysoké ceny finančních aktiv mohou být zdrojem tržních rizik a zvýšené volatility na globálním i domácím trhu

Vývoj domácího bankovního sektoru zůstal příznivý

Úvěrové riziko se u bankovních úvěrů pravděpodobně pohybuje blízko svého dna

Bankami vytvořené opravné položky se na agregátní úrovni jeví jako dostatečné pro krytí stávající úrovně očekávané ztrátovosti ze selhání. Úvěrové riziko měřené 12měsíční mírou defaultu u domácností meziročně stagnovalo, v sektoru nefinančních podniků se mírně snížilo a dosáhlo nového historického minima. Další pokles úvěrového rizika v nefinančním soukromém sektoru však podle *Základního scénáře* makrozátěžového testu již není pravděpodobný a je očekáván jeho pozvolný lehký nárůst (nefinanční podniky), resp. další stagnace (domácnosti).

Ziskovost bankovního sektoru zůstává vysoká, pozitivně ji ovlivňuje začínající růst úrokových marží a nízké ztráty ze znehodnocení

Mírný nárůst úrokových sazeb v roce 2017 přerušil déletrvající trend poklesu úrokových marží z nových úvěrů a pozitivně ovlivňuje zisk bankovního sektoru. K jeho zvýšení přispěl i růst zisku z cizoměnových operací a také pokračující pokles ztrát ze znehodnocení. Hospodaření bank může negativně ovlivnit zejména obrát v růstové fázi hospodářského a finančního cyklu.

V nebankovním finančním sektoru roste význam investičních produktů a zvyšuje se tak citlivost na korekce finančních trhů

V nebankovním finančním sektoru byl i v roce 2017 patrný posun od pojistných investičních produktů k produktům investičních fondů. Související dynamický růst segmentu investičních fondů je však spojen se zvýšenou citlivostí na případné korekce finančních trhů a možnými dopady na odolnost investičních fondů i jejich investorů. Růst aktiv transformovaných a povinných konzervativních penzijních fondů doprovázelo oslabení ziskovosti vlivem růstu výnosů státních dluhopisů a snížení jejich kapitálové vybavenosti. Sektor pojišťoven si i přes mírnější dynamiku růstu prozatím zachovává ziskovost a odolnost vůči nepříznivým šokům.

Propojenost mezi finančními institucemi se nezvýšila, strukturální složka systémového rizika zůstává stabilní

Vývoj finančních aktiv a pasiv tvořících jednotlivé vazby mezi institucemi ve finančním sektoru nenaznačuje významné změny v míře jejich vzájemného propojení. Riziko přenosu finančního napětí mezi jednotlivými segmenty v případě nepříznivého vývoje zůstává nízké. Potenciál pro nákazu tlumí i výrazná likvidní rezerva bankovního sektoru. Strukturální složka systémového rizika se meziročně nezměnila. Nadále k ní přispívá značná koncentrace bankovních bilancí do nemovitostních expozic. Jejich podíl na celkových úvěrech poskytnutých soukromému nefinančnímu sektoru se pohybuje mírně pod 60 %. Další růst koncentrace ve spojení s poklesem rizikových vah těchto expozic by vedl k nárůstu strukturálního rizika.

Domácí finanční systém byl v zátěžových testech podroben velmi nepříznivému scénáři, který předpokládá hlubokou recesi

Odolnost domácího finančního systému byla ověřována prostřednictvím zátěžových testů bank a penzijních společností za použití alternativních scénářů ekonomického vývoje. *Základní scénář* vychází z prognózy ČNB zveřejněné ve Zprávě o inflaci I/2018 a představuje vývoj, který ČNB považuje na tříletém horizontu testování za velmi pravděpodobný. Pravděpodobnost *Nepříznivého scénáře* je naopak velmi nízká. Jeho nastavení odráží pravidlo, podle kterého je v období příznivého hospodářského vývoje nezbytné aplikovat vyšší zátěž než například v období recese. *Nepříznivý scénář* předpokládá citelný propad domácí ekonomické aktivity doprovázený deflačními tlaky a nárůstem nezaměstnanosti. Nepříznivý ekonomický vývoj se projeví vyčerpáním

finančních rezerv domácností i nefinančních podniků a zapříčiní výrazné zhoršení jejich schopnosti splácet dříve přijaté závazky. To způsobí bankovnímu sektoru značné úvěrové ztráty.

Výsledky provedených zátěžových testů dokládají, že bankovní sektor zůstává vůči scénářům nepříznivého vývoje odolný. Zatímco se *Základním scénářem* je konzistentní převážně stagnace úvěrového rizika, naplnění *Nepříznivého scénáře* by znamenalo mimo jiné více než ztrojnásobení úvěrových ztrát bankovního sektoru na tříletém horizontu testů. Výši těchto ztrát ovlivňuje mimo jiné i uplatnění účetního standardu IFRS 9 v metodice zátěžových testů. Bankovní sektor v současnosti disponuje odpovídajícím kapitálovým polštářem, který umožňuje absorbovat poměrně silné negativní šoky a udržet celkovou kapitálovou přiměřenost sektoru nad regulačním minimem 8 %. Bankovní sektor vykazuje značnou odolnost i vůči likviditním šokům. To je dáno silnou základnou klientských vkladů, vysokou kapitálovou vybaveností na straně pasiv a významným podílem expozic vůči ČNB na straně aktiv. Solidní likviditní pozici domácího bankovního sektoru potvrdil i makrozátěžový test likvidity.

Rizika pro penzijní společnosti hodnocená zátěžovým testem se meziročně snížila. Při předpokladu totožných expozic jako v testu provedeném v loňském roce by vedla aplikace letošního scénáře k nižšímu poklesu celkových aktiv transformovaných fondů. Dopady zátěžového scénáře oproti minulému roku snížila rovněž změna portfolií ve prospěch bezpečnějších aktiv. Penzijní společnosti zůstávají přirozeně zranitelné vůči nepříznivému vývoji na finančních trzích.

MAKROOBEZŘETNOSTNÍ POLITIKA

Při nastavování sazby proticyklické kapitálové rezervy ČNB posuzuje vývoj úvěrové dynamiky a dalších indikátorů souvisejících s působením finančního cyklu. V prosinci 2017 ohlásila ČNB s ohledem na posun ve finančním cyklu a nárůst zranitelnosti domácího bankovního sektoru zvýšení sazby proticyklické kapitálové rezervy (CCyB) na 1,25 % s povinností aplikovat tuto sazbu pro domácí expozice od 1. ledna 2019. Dynamika některých ukazatelů (např. tempa růstu úvěrů či cen bydlení) v prvním čtvrtletí 2018 naznačuje, že by se ekonomika již mohla pohybovat poblíž vrcholu finančního cyklu. Z hlediska hodnot většiny indikátorů však zůstávají finanční podmínky vysoce uvolněné, objemy nově poskytovaných úvěrů domácnostem vysoké a ceny bydlení či některých dalších aktiv v relaci k fundamentálním faktorům nadhodnocené. ČNB celkově hodnotí cyklické indikátory tak, že domácí ekonomika se od předchozího rozhodnutí o zvýšení sazby CCyB posunula v růstové fázi cyklu dále směrem výše.

Potenciální systémová rizika spojená s působením hospodářského a finančního cyklu se dále zvyšují. V diskuzi o adekvátním nastavení sazby CCyB bankovní rada akcentovala projevy dobrých časů, kterými ekonomika v současné době prochází. Ty jsou charakterizovány mimořádně ní-

Banky jsou dle provedených zátěžových testů solventnosti a likvidity vysoce odolné

Rizika pro penzijní společnosti se meziročně snížila i díky změně portfolií ve prospěch bezpečnějších aktiv

Domácí ekonomika se v prvním čtvrtletí 2018 dále posunula v růstové fázi cyklu směrem výše, i když relativně pomalejším tempem

S celkovým vyhodnocením cyklického vývoje a možných zdrojů zranitelnosti bankovního sektoru uvedených níže je konzistentní další zvýšení sazby CCyB na 1,50 %

kými ztrátami ze znehodnocení aktiv, které nemusí být z dlouhodobého hlediska udržitelné. To platí také pro rizikovou přírážku v úrokových maržích z úvěrů nebo pro úroveň rizikových vah u některých typů úvěrů. Banky vykazují v současném příznivém prostředí vysokou ziskovost, zároveň však narůstá jejich zranitelnost vůči nepříznivému obratu v cyklu. Potenciálně ji zvyšuje jeden z efektů přechodu na nový účetní standard IFRS 9. Ten by měl být z dlouhodobého hlediska pro finanční stabilitu přínosným, neboť díky konceptu očekávaných úvěrových ztrát vytváří podmínky pro tvorbu opravných položek ke krytí ztrát včas a v dostatečné míře. IFRS 9 však může mít i významný procyklický efekt, na který upozorňuje zpráva ESRB zveřejněná v červenci 2017.² Provedený makrozátěžový test ČNB dokumentuje, že v *Nepříznivém scénáři* vede uplatnění konceptu očekávaných úvěrových ztrát k dočasně výraznějším dopadům na kapitál než podle předchozí metodiky IAS 39. V návaznosti na náhlou změnu ekonomických podmínek, která vede k významnému přehodnocení makroekonomických fundamentů, potřebují banky nově vytvořit velké množství opravných položek. Jejich skokový nárůst potom může vést ke značným ztrátám, poklesu kapitálu a přispět k úvěrové kontrakci. Část tohoto efektu může být omezena kompenzací nárůstu opravných položek ve výši regulačního kapitálu. Bankovní rada dostupné informace celkově vyhodnotila tak, že s aktuálním cyklickým vývojem a možnými zdroji zranitelnosti bankovního sektoru uvedenými výše je konzistentní další zvýšení sazby CCyB na 1,50 % s účinností od 1. července 2019.

ČNB přistupuje k nastavování sazby CCyB vpředhledícím a flexibilním způsobem, při rostoucím napětí na finančních trzích, které by ohrožovalo plynulé poskytování úvěrů zdravé části ekonomiky, je připravena rezervu neprodleně snížit či zcela rozpustit

Většina bank splňuje souhrnný kapitálový požadavek skládající se z minimální regulatorně stanovené úrovně v Pilíři 1, požadavků na základě vyhodnocení rizik dohledovým orgánem v Pilíři 2 a kapitálových rezerv. Banky mají za předpokladu přiměřené dividendové politiky na agregátní úrovni dostatečný prostor na případné navýšení CCyB a růst svých úvěrových portfolií. Rozhodnutí ČNB o nastavení sazby CCyB vychází ze skupiny kvantitativních přístupů. Je však vždy založeno na komplexním posouzení systémových rizik, nikoli na mechanické aplikaci výsledku těchto přístupů. V případě pokračování rychlé úvěrové dynamiky, zvyšování rizik spojených s financováním nákupu nemovitostí, zesilování dalších cyklických zdrojů systémového rizika a nárůstu zranitelnosti bankovního sektoru je ČNB připravena sazbu proticyklické rezervy dále zvyšovat. Naopak v případě obratu v hospodářském a finančním cyklu a při rostoucím napětí na finančních trzích, které by ohrožovalo plynulé poskytování úvěrů zdravé části ekonomiky, je ČNB připravena rezervu neprodleně snížit či zcela rozpustit a umožnit její využití jako kapitálového polštáře ke krytí ztrát. Vedle samotné dynamiky nových úvěrů bude ČNB používat k posuzování nutnosti rozpouštění proticyklickou kapitálovou rezervu indikátory napětí na finančních trzích a indikátory všeobecné dostupnosti (nezajištěného) financování. Tyto ukazatele jsou schopny bez prodlení indikovat výraznou změnu tržních podmínek.

² Viz „Financial stability implications of IFRS 9“, ESRB, červenec 2017.

ČNB věnuje soustavnou pozornost pákovému poměru. ČNB reaguje na závěry diskuze v BCBS ohledně národní diskrece, která má umožnit za výjimečných makroekonomických okolností vyloučit dočasně rezervy v centrální bance ze jmenovatele pákového poměru. Při tom by měla přistoupit k současné rekálibraci minimální požadované hodnoty pákového poměru směrem vzhůru. Zmiňovaná diskrece souvisí s vysokými expozicemi bank vůči centrální bance, které v některých zemích vznikly v souvislosti s měnovou politikou, konkrétně s kvantitativním uvolňováním nebo s využitím kurzového závazku jako dalšího měnověpolitického nástroje. Rozsah těchto expozic by u části bank mohl vést k neplnění požadavku na minimální pákový poměr. Toto téma je vzhledem k využití kurzového závazku jako dalšího měnověpolitického nástroje ČNB v letech 2013–2017 relevantní i pro ČR, kde rovněž došlo k rozsáhlému navýšení expozic bank vůči ČNB. Ta v souladu se závěry diskuze v BCBS dočasně považuje za relevantní takový ukazatel pákového poměru, který vylučuje expozice vůči ČNB ze jmenovatele pákového poměru. To doprovází dočasné zvýšení minimální požadované hodnoty pákového poměru z 3 % na 3,75 %. ČNB bude pravidelně vyhodnocovat, zda přetrvávají důvody pro tuto úpravu a bude o tom instituce informovat ve svých publikacích.

ČNB v návaznosti na rizika prezentovaná v předchozích Zprávách o finanční stabilitě vydala formou úředního sdělení Doporučení k řízení rizik spojených s poskytováním retailových úvěrů zajištěných rezidenční nemovitostí (dále jen „Doporučení“). To stanovuje kvantitativní limity ukazatele LTV i kvalitativní kritéria pro obezřetné poskytování těchto úvěrů, zejména v oblasti posuzování schopnosti klienta splácet. Rizika spojená s poskytováním hypotečních úvěrů a dodržování Doporučení ze strany bank posuzuje ČNB dvakrát ročně. Z posouzení provedeného na základě údajů o poskytovaných úvěrech za celý rok 2017 vyplývá, že i přes pozitivní účinky ztížení limitů ukazatele LTV platného od dubna 2017 je úvěrové financování zdrojem systémových rizik, na které je nezbytné reagovat nástroji makroobezřetnostní politiky.

Na rostoucí nadhodnocení cen nemovitostí, dynamiku nově poskytovaných hypotečních úvěrů a výsledky analýz přístupu poskytovatelů k oceňování zajištění reagovala ČNB průběžně postupným snižováním limitů LTV v Doporučení. Snižování limitů LTV bylo v souladu s nárůstem odhadovaného nadhodnocení cen bytů, které vede ke zvýšení rizikivosti hypotečních úvěrů s vyššími LTV pro jejich poskytovatele v případě použití méně konzervativních přístupů k oceňování. ČNB doporučila poskytovatelům od druhého čtvrtletí 2017 neposkytovat úvěry s LTV převyšujícím 90 % (individuální limit) a omezit objem nových úvěrů s LTV 80–90 % na maximálně 15 % (agregátní limit). Snižování doporučených limitů LTV bylo provedeno vpředhledícím způsobem na základě předpokládaného vývoje nadhodnocení cen bytů, které vede ke zvýšení rizikivosti úvěrů pro jejich poskytovatele. Z provedeného vyhodnocení podrobných údajů o nových úvěrech vyplývá, že řada institucí agregátní limit LTV ve druhém čtvrtletí 2017 nedodržovala, od června 2017 se však situace významně zlepšila. Úvěry s LTV 80–90 % představovaly ve třetím

ČNB v souladu se závěry diskuze v BCBS považuje dočasně za více relevantní ten ukazatel pákového poměru, který pro výpočet vylučuje expozice vůči ČNB ze jmenovatele pákového poměru; zároveň dočasně zvyšuje minimální hodnotu pákového poměru z 3 % na 3,75 %

Rizika spojená s poskytováním hypotečních úvěrů přetrvávají

Doporučené limity LTV byly od června 2017 bankami převážně dodržovány

Zkušenosti z reakce bank na zpřísnění doporučených limitů LTV hodnotí ČNB pozitivně a v tuto chvíli nepovažuje za nezbytné limity LTV měnit

a čtvrtém čtvrtletí roku 2017 15 %, resp. 12 % úvěrové produkce. Úvěry s LTV nad 90 % představovaly v obou čtvrtletích zhruba 4 % úvěrové produkce.

S ohledem na signály o zpomalení růstu cen bydlení a příznivý vývoj příjmů domácností nepovažuje ČNB v tuto chvíli za nezbytné doporučené limity LTV dále zpřísnit. I přes opožděné plnění přísnějších doporučených limitů LTV ze strany poskytovatelů hodnotí ČNB působení dosavadních opatření zaměřených na riziko rozvíjení spirály mezi cenami bydlení a úvěry na jejich pořízení pozitivně. Přizpůsobení poskytovatelů doporučeným limitům vedlo k významnému nárůstu podílů úvěrů poskytovaných s LTV 70–80 % na úkor úvěrů s LTV 80–90 %, u nichž je uplatňován agregátní limit. Zpřísnění limitů LTV rovněž přispělo k zastavení rychlého růstu nových hypotečních úvěrů a ke zvýšení rizikových přírůstků u úvěrů s vysokými hodnotami LTV. V průběhu roku 2017 docházelo k relativně vyššímu nárůstu sazeb rovněž u úvěrů s rizikovějšími charakteristikami z hlediska ukazatelů LTI a LSTI. V meziročním srovnání tak poskytovatelé úvěrů začali při stanovování úrokových sazeb více zohledňovat rizikové charakteristiky klientů. Nelze však přehlížet, že poskytovatelé mohou mít v některých případech motivaci snížit prostřednictvím optimistického ocenění nemovitosti hodnotu LTV s cílem dostat se těsně pod individuální či agregátní limit. Stávající limity LTV považuje ČNB z hlediska obezřetného zajištění potenciálních rizik za hraniční hodnotu. Bude proto monitorovat dodržování principu konzervativního oceňování zástav a bude vyžadovat vykazování údajů o kupních cenách a odhadních hodnotách kupovaných nemovitostí ze strany poskytovatelů.

Instituce poskytují významný objem hypotečních úvěrů s rizikovými charakteristikami z hlediska schopnosti žadatelů splácet dluhy z běžných příjmů

Kromě ukazatele LTV sleduje ČNB u nově poskytovaných úvěrů také hodnoty ukazatelů LTI (poměr výše úvěru a ročních čistých příjmů, loan-to-income) a LSTI (poměr celkové dluhové služby z hypotečního úvěru a čistých příjmů, loan service-to-income). Vzhledem k možnosti získávat údaje o celkové zadluženosti a dluhové službě žadatelů o úvěry by měli poskytovatelé podle platného Doporučení ČNB od počátku letošního roku sledovat ukazatele DTI (poměr výše dluhu a ročních čistých příjmů, debt-to-income) a DSTI (poměr celkové dluhové služby ze všech úvěrů a čistých příjmů, debt service-to-income), stanovovat si pro ně závazné interní limity a na jejich základě obezřetně posuzovat žádosti o úvěr. V ZFS 2016/2017 ČNB označila za vysoce rizikové nové úvěry s DSTI nad 40 % a DTI nad 8. V průběhu roku 2017 setrval podíl úvěrů s LSTI nad 40 % a/nebo LTI nad 8 na stabilních úrovních. Téměř desetina úvěrů měla oba indikátory souběžně nad uvedenými hodnotami. V rámci snižování objemu úvěrů s LTV 80–90 % poskytovatelé výrazně nesnížili objem úvěrů, které měly zároveň LSTI nad 40 % nebo LTI nad 8. Nedošlo tak k redukci úvěrů se zvýšenou pravděpodobností selhání a s potenciálně značnou ztrátovostí při selhání.

Potenciální rizika v oblasti zranitelnosti dlužníků vyžadují rozšíření záběru Doporučení ČNB

Ceny bydlení v ČR mají v posledních letech tendenci růst rychleji než disponibilní příjmy domácností. To se odráží ve zvyšování částek úvěrů nezbytných k pořízení bydlení, a tím i v relativní zadluženosti žadatelů

o úvěr. Dlužníci se stávají zranitelnějšími. Zároveň se při současných cenách bydlení zvyšuje pravděpodobnost, že o úvěr budou v rostoucí míře usilovat problematičtější žadatelé s nižší averzí vůči riziku. V případě šoků ve formě nárůstu úrokových sazeb nebo poklesu příjmů by se dlužníci s vyšší zadlužeností či dluhovou službou mohli dostat do problémů se splácením. ČNB proto rozšiřuje Doporučení o stanovení horní hranice pro ukazatele DTI a DSTI. Oba ukazatele mají svůj nezastupitelný význam. Ukazatel DTI je určen primárně k tlumení rizik spojených s nadměrným zadlužováním sektoru domácností, zatímco ukazatel DSTI cílí na rizika spojená s nadměrnou výší dluhové služby.

Podle analýz ČNB nedisponuje řada dlužníků u úvěrů s DTI nad 8 a DSTI nad 40 % dostatečnou finanční rezervou, která je důležitá pro zachování schopnosti splácet úvěr v případě nepříznivých změn v jejich příjmové situaci nebo v úrovni úrokových sazeb. S cílem omezit tato rizika, ale zároveň nesnížit dostupnost úvěrů, ČNB nově doplňuje varování ohledně rizikovosti úvěrů s uvedenými hodnotami o horní hranici pro ukazatel DTI na úrovni 9násobku a pro ukazatel dluhové služby na 45 % ročních čistých příjmů žadatele. Nadále však platí, že i žádosti o úvěr s DTI ve výši nad 8 a DSTI ve výši nad 40 % by měly být posuzovány se zvýšenou mírou obezřetnosti. V zemích, které limity pro ukazatele DTI a DSTI aplikují, jsou příslušné hranice stanoveny na podobných či přísnějších úrovních. ČNB respektuje skutečnost, že malá část úvěrových případů má specifické charakteristiky a striktní trvání na uplatnění stanovených horních hranic by mohlo vést k nadměrné regulatorní tvrdosti. Proto považuje za přípustné stanovené hodnoty u obou ukazatelů ve výjimečných případech překročit, avšak nejvýše u 5 % celkového objemu poskytnutých úvěrů. Takto stanovené limity obou ukazatelů v kombinaci s 5% výjimkou neznamenají omezení pro většinu dosud poskytovaných úvěrů.

Doporučení ČNB obsahuje ustanovení o vyhodnocování schopnosti klienta splácet úvěr z vlastních zdrojů při zhoršených podmínkách (tj. zátěžově testovat schopnost klienta splácet úvěr). Standardním rizikem, které by mělo být předmětem testu, je nárůst úrokových sazeb, ke kterému může dojít při refixaci nebo refinancování úvěru. S ohledem na potřebu rovného přístupu ČNB nově nastavuje pravidlo pro tento test tak, že poskytovatelé použijí zamýšlenou smluvní úrokovou sazbu zvýšenou nejméně o 2 p.b.

ČNB zvýšila v roce 2017 intenzitu mikroobezřetnostního dohledu v oblasti obezřetného postupu úvěrových institucí při poskytování zajištěných i nezajištěných spotřebitelských úvěrů včetně řízení zprostředkovatelských sítí jednotlivými úvěrovými institucemi. V listopadu 2017 zveřejnila „Dohledové sdělení k poskytování úvěrů domácnostem úvěrovými institucemi“ (*dohledový benchmark*) shrnující standardy obezřetného poskytování úvěrů a řízení souvisejících rizik. Na odlišný rizikový profil vzhledem k Doporučení ČNB (objem rizika) a/nebo nedostatečné procesy řízení rizik vzhledem k Dohledovému sdělení reaguje mikroobezřetnostní dohled ČNB prostřednictvím dodatečného kapitálového požadavku

Doporučené horní hranice ukazatele DTI stanovuje ČNB s platností od 1. října 2018 na úrovni 9násobku a ukazatele dluhové služby na 45 % čistých ročních příjmů žadatele

ČNB doporučuje poskytovatelům, aby vyhodnocovali schopnost klienta splácet úvěr při zvýšení zápujčních úrokových sazeb o 2 p.b.

ČNB zvýšila intenzitu mikroobezřetnostního dohledu v oblasti postupů úvěrových institucí při poskytování spotřebitelských úvěrů

ČNB bude usilovat o legislativní zakotvení pravomoci stanovit rizikové parametry úvěrů na bydlení

v rámci SREP. ČNB se začne zaměřovat také na zjišťování praxe bank ohledně sledování ukazatelů DTI a DSTI a na to, jak jsou zvýšené hodnoty těchto ukazatelů u úvěrů promítnuty do hodnocení jejich rizikovosti.

S ohledem na nižší právní sílu Doporučení připravuje ČNB ve spolupráci s Ministerstvem financí ČR v souladu s doporučeními ESRB a MMF nový návrh na legislativní zakotvení pravomoci ČNB stanovovat rizikové parametry úvěrů na bydlení. Jejich obsahem je možnost stanovit podle zákona o ČNB závazné horní limity pro ukazatele LTV, DTI a DSTI. ČNB při tom bude vycházet z vyhodnocení vývoje úvěrů na bydlení, indikátorů potenciálního nadhodnocení cen bydlení a indikátorů odolnosti bankovního sektoru i ekonomiky jako celku vůči nepříznivým ekonomickým šokům. Návrh bude vycházet z kompromisního znění zahrnujícího pozměňovací návrhy schválené v loňském roce v Rozpočtovém výboru Poslanecké sněmovny. Je připravován primárně z preventivních důvodů, neboť nelze vyloučit, že v budoucnosti začnou poskytovat hypoteční úvěry v mnohem větší míře i zahraniční instituce, které nebudou spadat pod obezřetnostní dohled ČNB. Za této situace je jedinou cestou k zajištění rovného postavení na trhu stanovení podmínek pro všechny poskytovatele na základě zákona. To by zajistilo přímou a rychlou reakci ČNB na nedodržování pravidel prostřednictvím nápravných opatření u všech typů poskytovatelů. Důležité rovněž je, aby ČNB měla přístup k detailním datům o poskytovaných úvěrech, který zajistí účinnou kontrolu dodržování příslušných pravidel.

Zákonné pravomoci v oblasti úvěrových ukazatelů má v evropských zemích řada národních orgánů

Limity pro úvěrové ukazatele jsou v současnosti aplikovány v různé formě v řadě zemí EU. V současné době je např. v určité formě omezen ukazatel LTV v 15 zemích EU. V řadě zemí je možnost omezit úvěrové ukazatele již součástí legislativy. V některých zemích EU má makroobezřetnostní orgán právo ukazatele stanovit, ale prozatím ho s ohledem na nízká rizika nevyužívá.

ČNB nebude s ohledem na příznivé výsledky zátěžového testu českých veřejných financí uplatňovat dodatečné kapitálové požadavky ke krytí rizika koncentrace svrchovaných expozic

ČNB od roku 2015 uplatňuje interní metodiku určenou k přezkumu a vyhodnocování rizika systémové koncentrace svrchovaných expozic v rámci Pilíře 2. Za systémově významné a koncentrované považuje expozice úvěrových institucí vůči české vládě, přestože se podíl těchto expozic na celkových aktivech těchto institucí v období od března 2017 do března 2018 snížil z cca 8,5 % na 7,8 %. Provedený zátěžový test veřejných financí potvrdil, že současná fiskální situace v ČR nepředstavuje hrozbu pro finanční stabilitu domácího bankovního sektoru. ČNB proto nebude u domácích úvěrových institucí na horizontu tří let uplatňovat dodatečné kapitálové požadavky.

ČNB věnuje pozornost rizikům spojeným s působením systémově významných institucí

Pro udržení vysoké důvěry veřejnosti a investorů ve stabilitu českého bankovního i celého finančního sektoru je obzvláště důležité zachování dostatečných kapitálových rezerv u bank, které jsou vzhledem ke svému postavení a charakteru systémově významné. ČNB proto nyní předepisuje pět bankám kapitálovou rezervu ke krytí systémového rizika. ČNB je povinna provádět ve dvouleté frekvenci přezkum nastavení výše této kapitálové rezervy. Tento přezkum proběhne ve druhé polovině roku 2018 a v návaznosti na něj budou sazby rezervy pro jednotlivé banky potvrzeny nebo upraveny s platností od počátku roku 2019.

ČNB jako orgán řešení krize pokračuje v aktivitách zaměřených na implementaci příslušného rámce a preventivních mechanismů, které jsou základním stavebním kamenem účinného řešení případných krizí. Účelem tohoto rámce je zejména zajistit kontinuitu zásadních funkcí, zabránit nepříznivým dopadům na finanční stabilitu, ochránit veřejné finanční prostředky a pojištěné vkladatele. ČNB proto pro instituce a skupiny v rámci své odpovědnosti vypracovává nebo se v rámci kolegií u přeshraničních subjektů podílí na vypracování příslušných plánů pro řešení krize. S ohledem na rozdílnou povahu podnikání, vlastnickou strukturu, právní formu, rizikový profil, velikost, propojenost s ostatními institucemi, rozsah a složitost činností je zřejmé, že různé instituce či skupiny vyžadují různé přístupy. ČNB stanovila obecné rámcové prahové hodnoty, které by jí sloužily jako vodítko pro výběr preferovaného přístupu k řešení krize konkrétní instituce či skupiny.

Na úrovni EU vznikly v roce 2017 dokumenty, které představují hlavní druhy systémového rizika v pojišťovnictví: hromadné výprodeje investičních aktiv, ukončení poskytování ekonomicky klíčových pojistných produktů a propojenost pojišťoven se zbytkem finančního sektoru. V návaznosti na to byla otevřena otázka, nakolik jsou existující mikroobezřetnostní nástroje v pojišťovnictví vhodné pro omezení těchto rizik a zda je nutné připravit nové makroobezřetnostní nástroje. V případě investičních fondů vznikl soubor doporučení ESRB směřovaných Evropské komisi a ESMA. Cílem těchto doporučení je umožnit omezení likviditního nesouladu aktiv a pasiv a úvěrového financování investičních fondů a zvýšit kvalitu zátěžových testů prováděných investičními fondy. ČNB souhlasí s nutností zabývat se systémovým rizikem mimo bankovníctví. Makroobezřetnostní nástroje však musí zohledňovat specifika nebankovního sektoru v členských zemích EU. Dostatečná míra rozhodovací pravomoci by měla být ponechána na úrovni národních orgánů.

Dlouhodobou prioritou ČNB pro oblast regulace je stabilizace regulatorního rámce EU a dostatečné pravomoci národních autorit, které umožní reagovat včas a adekvátně na zdroje rizik. V oblasti revize rámce makroobezřetnostní politiky v EU podporuje ČNB zvýšení flexibility využití kapitálových rezerv při reakci na vývoj systémových rizik na národní úrovni. Spolu s MF ČR se ČNB významně zapojila do diskuze ohledně změny nastavení stropu J-SVI rezervy. ČR obdobně jako řada dalších států navrhuje zvýšit „obecný“ strop na úroveň alespoň 3 % a strop pro dceřiné společnosti zrušit, případně jako naprosté minimum zvýšit alespoň na 1,5 % nad úroveň rezervy mateřské společnosti. ČNB konzistentně upozorňuje na to, že nižší úroveň by nedokázala pokrýt systémové riziko, které některé velké banky představují pro domácí ekonomiku.

ČNB jako orgán řešení krize stanovila obecné rámcové prahové hodnoty, které by jí sloužily jako vodítko pro výběr preferovaného přístupu při řešení krize

Na úrovni EU nabývá na intenzitě diskuze o systémovém riziku mimo bankovníctví, konkrétně v sektorech pojišťoven a investičních fondů

ČNB považuje za prioritu stabilizaci regulatorního rámce v EU a adekvátní pravomoci dohledových a makroobezřetnostních orgánů na národní úrovni